

แนวทางในการออกแบบพื้นที่สาธารณะและพื้นที่สำหรับการสัญจร ทางบกภายในชุมชนไร้แผ่นดิน
ตำบลบางชัน อำเภอลำลูกเกด จังหวัดจันทบุรี

Framework for the design of public space and land circulation space of the landless villages Bangchan
Sub-district, Khlung District, Chanthaburi Province

แทนศรีธธา อติอนุวรรตน์
ปริณัน บานชื่น

งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนจากงบประมาณบูรณาการวิจัยและนวัตกรรม
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยเรื่อง แนวทางในการออกแบบพื้นที่สาธารณะและพื้นที่สำหรับการสัญจรทางบกภายในชุมชนไร่แผ่นดิน ตำบลบางชัน อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี เป็นโครงการวิจัยภายใต้แผนงานเรื่องแนวทางการอนุรักษ์ การพัฒนาพื้นที่และการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนไร่แผ่นดินเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางมรดกวัฒนธรรมให้กับชุมชน โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ประจำปีงบประมาณ 2563 ซึ่งโครงการวิจัยนี้สำเร็จลงได้ด้วยดีด้วยความกรุณาจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบที่ให้การสนับสนุนด้านสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก ตลอดจนขอขอบคุณสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร สำหรับการติดต่อประสานงานตลอดระยะเวลาการดำเนินงานภายใต้แผนงานวิจัยนี้

ขอขอบคุณองค์การบริหารส่วนตำบลบางชันที่ให้ความอนุเคราะห์ในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม และให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ในการดำเนินการวิจัย

ขอขอบคุณชาวบ้านในชุมชนบ้านแหลมหญ้าที่ให้ความร่วมมือในการสำรวจและเก็บข้อมูล ตลอดจนให้การต้อนรับเป็นอย่างดี

คณะผู้วิจัย

บทคัดย่อ

แนวทางในการออกแบบพื้นที่สาธารณะและพื้นที่สำหรับการสัญจรทางบกภายในชุมชนไร้แผ่นดิน ตำบลบางชัน อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี เป็นการวิจัยเพื่อเสนอแนวทางในการออกแบบและก่อสร้างพื้นที่สาธารณะสำหรับทำกิจกรรมต่างๆและพื้นที่สำหรับการสัญจรทางบกภายในชุมชนไร้แผ่นดิน เพื่อสร้างให้เกิดอัตลักษณ์ของชุมชนทั้งในเชิงสภาพแวดล้อมทางกายภาพและเชิงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในชุมชน ซึ่งจะสามารถเป็นจุดขายทางการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและยังเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้คนในชุมชนให้มีพื้นที่สำหรับพักผ่อนหย่อนใจและทำกิจกรรมร่วมกันภายในชุมชน ซึ่งจะเป็นการกระตุ้นให้เกิดความเข้มแข็งภายในชุมชนและนำไปสู่การเป็นชุมชนนำอยู่ต่อไป โดยวิธีการดำเนินการวิจัยนั้น เริ่มจากการเก็บรวบรวมข้อมูลซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ การรวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อการวิจัย และการเก็บข้อมูลภาคสนาม เพื่อให้ได้ข้อมูลตามสภาพความเป็นจริงของพื้นที่ที่เป็นปัจจุบัน จากนั้นจึงได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยยึดหลักเกณฑ์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นหลัก ซึ่งประกอบไปด้วยลักษณะทางกายภาพของสภาพแวดล้อมและชุมชน, ลักษณะและรูปแบบพื้นที่สาธารณะที่มีอยู่เดิมภายในชุมชน และลักษณะการใช้พื้นที่สาธารณะของคนในชุมชน หลังจากนั้นจึงทำการกำหนดเงื่อนไขและปัจจัยต่างๆที่ส่งผลต่อการออกแบบพื้นที่สาธารณะและพื้นที่สำหรับการสัญจรทางบกภายในชุมชน และทำการกำหนดแนวทางในการออกแบบพื้นที่สาธารณะและพื้นที่สำหรับการสัญจรทางบกภายในชุมชนไร้แผ่นดินแห่งนี้ตามเงื่อนไขและปัจจัยข้างต้น เพื่อให้มีความสอดคล้องกับลักษณะทางกายภาพของพื้นที่และพฤติกรรมการใช้พื้นที่สาธารณะของคนในชุมชนจากการดำเนินการวิจัยพบว่า แนวทางในการออกแบบพื้นที่สาธารณะและพื้นที่สำหรับการสัญจรทางบกภายในชุมชนไร้แผ่นดินที่ได้ทำการศึกษาวิจัย สามารถสรุปเป็นประเด็นที่ควรคำนึงถึง 2 ประเด็นหลักๆ โดย ประเด็นแรกคือพื้นที่สาธารณะภายในชุมชน ซึ่งในชุมชนไร้แผ่นดินที่ได้ทำการศึกษาวิจัยนี้มีอยู่เพียงสถานที่เดียวที่ คือ ศาลเจ้าที่อยู่บริเวณปากทางเข้าหมู่บ้าน โดยประกอบไปด้วยพื้นที่ของอาคารศาลเจ้า ห้องน้ำสาธารณะสำหรับผู้มาเยือน และพื้นที่ลานกลางแจ้งเอนกประสงค์ ซึ่งหากจะมีการก่อสร้างพื้นที่สาธารณะเพิ่มเติมขึ้นมาภายในหมู่บ้าน ควรจะอยู่ในตำแหน่งที่ใกล้เคียงและสามารถเชื่อมต่อกับพื้นที่ศาลเจ้าเดิมเป็นหลัก เพราะจะทำให้เกิดการเกี่ยวพันกันของกิจกรรมทางสังคมภายในชุมชนได้ดีกว่าการกระจายพื้นที่ออกไปยังส่วนอื่นๆในชุมชน ซึ่งอาจทำให้พื้นที่สาธารณะไม่ถูกใช้งานเท่าที่ควรและอาจส่งผลให้พื้นที่ดังกล่าวนั้นกลายเป็นพื้นที่รกร้างในอนาคตได้ ประกอบกับบริเวณใกล้เคียงกับศาลเจ้านั้นทางเข้าหมู่บ้านนั้น มีสะพานไม้ข้ามคลองน้ำเค็ม ซึ่งใช้เป็นทางเดินสัญจรไปมาหาสู่กันระหว่างบ้านเรือนทั้งสองฝั่งคลอง และยังเป็นจุดหมายตาที่มีความสวยงามและมีเอกลักษณ์ประจำชุมชน ซึ่งถือเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่จะช่วยส่งเสริมให้พื้นที่สาธารณะที่ตั้ง

อยู่ในบริเวณนี้มีความเหมาะสมทั้งในแง่ของคุณภาพของพื้นที่สาธารณะ และในแง่ของความสะดวกสบายในการสัญจรและการทำงานพื้นที่ สำหรับประเด็นที่สองของแนวทางในการออกแบบพื้นที่สาธารณะและพื้นที่สำหรับการสัญจรทางบกภายในชุมชนไร่แผ่นดินที่ได้ทำการศึกษาวิจัยที่ควรคำนึงถึง คือเรื่องของทางสัญจรทางบกที่ใช้เป็นเส้นทางเดินเท้าหลักเพื่อเชื่อมต่อพื้นที่หน้าบ้านแต่ละหลังภายในชุมชน อาจสร้างขึ้นจากแผ่นคอนกรีตอัดแรงสำเร็จรูป, ไม้ไผ่, ไม้ชนิดอื่น ๆ ที่สามารถจัดหาได้สะดวกในท้องถิ่น หรือสร้างจากวัสดุชนิดอื่น ๆ ที่ไม่ได้กล่าวถึงในที่นี้ก็ได้ แต่จะต้องเป็นวัสดุที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมภายในพื้นที่ทั้งในช่วงกระบวนการของการขนส่งวัสดุมายังพื้นที่, กระบวนการก่อสร้าง, กระบวนการใช้งานภายหลังจากการก่อสร้างแล้วเสร็จ จนกระทั่งถึงกระบวนการซ่อมบำรุง, นำกลับมาใช้ใหม่หรือกำจัดภายหลังจากหมดอายุการใช้งานของวัสดุเหล่านั้น

คำสำคัญ: ชุมชนไร่แผ่นดิน, พื้นที่สาธารณะภายในชุมชน, พื้นที่สำหรับการสัญจรทางบก, อัตลักษณ์เชิงพื้นที่

Abstract

Guidelines for designing public spaces and land traffic areas in the landless village, Bang Chan Subdistrict, Khlung District, Chanthaburi Province This research is to propose guidelines for the design and construction of public spaces for various activities and areas for use in land traffic in the landless village. To create a village identity in both the physical environment and the way of life of the people in the village. This can be a selling point for sustainable tourism and also to improve the quality of life of the people in the village, providing space for recreation and joint activities within the village. This will encourage strength within the village and lead to a livable village. By the way of conducting research It starts with collecting data which is divided into 2 steps: document gathering and related research. To build a body of knowledge on issues related to the research topic. And field data collection To obtain information based on the reality of the area that is current. The data was then analyzed based on the research objectives. Which consists of Physical characteristics of the environment and village, characteristics and forms of existing public spaces within the village. And the nature of the use of public spaces of the people in the village After that, conditions and factors influencing the design of public spaces and land traffic areas within the village were determined. And to establish guidelines for the design of public spaces and areas for land traffic within this landless village according to the above conditions and factors. To be consistent with the physical characteristics of the area and the public space behavior of the people in the village. From conducting research, it was found that Guidelines for designing public and land traffic areas in the researched landless village It can be summarized as two main points to consider, the first being the public space within the village There is only one place in the landless village that has been conducted this research, which is a shrine at the entrance of the village. It consists of the area of the shrine building. Public restrooms for visitors And a multi-purpose outdoor patio area Which if there will be additional public space construction in the village It should be in a close position and can be connected primarily to the original shrine area. This will lead to better support of social activities within the village than by

distributing the area to other parts of the village. This may cause public areas to be inactive as they should and may result in them becoming wasteful areas in the future. Coupled with the immediate vicinity of the shrine in front of the village entrance There is a wooden bridge across the brackish water canal. Which was used as a walkway to and from each other between houses on both sides of the canal And is also considered a destination that is beautiful and unique in the village. This is another factor that will help promote the appropriate public spaces located in this area in terms of the quality of the public spaces. And in terms of accession and usability. For the second issue of guidelines for designing public spaces and land traffic areas within the landless village, the study should be taken It is a matter of land thoroughfare that is used as a main pedestrian route to connect the front of each house within the village. May be constructed from precast concrete slabs, bamboo, other types of timber that can be easily procured locally. Or made from other materials not mentioned here But it must be materials that will not affect the environment in the area, both during the process of material transportation to the area, construction process, use process after construction is completed. Until the process of maintenance, reuse or disposal after the end of their service life.

Keyword: The landless village, Public space of the village, Land circulation space, Spatial identity

สารบัญ

กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อ ภาษาไทย	ข
บทคัดย่อ ภาษาอังกฤษ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญภาพ	จ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	2
1.4 วิธีดำเนินการวิจัย	3
1.5 สมมติฐาน และกรอบแนวคิดของงานวิจัย	3
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
1.8 นิยามศัพท์	4
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
2.1 ข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนที่ศึกษา	5
2.2 การใช้พื้นที่สาธารณะในชุมชน	5
2.3 ข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติที่เกี่ยวข้อง	6
2.4 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ทรัพยากรที่ดินชายฝั่ง	7
2.5 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนพัฒนา	9
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	11
3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล	11
3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล	12
3.3 การกำหนดเงื่อนไขและสร้างแนวทาง	12
บทที่ 4 ผลการวิจัย	13
4.1 ผลการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล	13
4.2 ผลการกำหนดเงื่อนไขและการสร้างแนวทาง	17

บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	21
บรรณานุกรม	23
ประวัติย่อผู้วิจัย	24

สารบัญภาพ

ภาพที่ 1	ภาพถ่ายแสดงลักษณะของพื้นที่สาธารณะภายในชุมชน	14
ภาพที่ 2	ภาพถ่ายแสดงลักษณะของทางสัญจรหลักของชุมชน	14
ภาพที่ 3	ภาพถ่ายแสดงพื้นที่ศาลเจ้า บริเวณปากคลองแหลมหญ้า	15
ภาพที่ 4	ภาพถ่ายแสดงตัวอาคารหลักของศาลเจ้าที่ใช้สำหรับประดิษฐานเทวรูป	15
ภาพที่ 5	ภาพถ่ายแสดงพื้นที่ลานกลางแจ้งเอนกประสงค์	16
ภาพที่ 6	ภาพถ่ายแสดงพื้นที่บริเวณท่อน้ำของศาลเจ้า	16
ภาพที่ 7	ภาพถ่ายแสดงลักษณะของเรือที่ใช้ขนส่งวัสดุมายังพื้นที่ (1)	17
ภาพที่ 8	ภาพถ่ายแสดงลักษณะของเรือที่ใช้ขนส่งวัสดุมายังพื้นที่ (2)	18
ภาพที่ 9	ภาพถ่ายแสดงขนาดและลักษณะของทางเดินภายในชุมชน	18
ภาพที่ 10	ภาพถ่ายแสดงพื้นที่ทางเดินที่ใช้สำหรับรองรับการตากผลผลิตจากการทำประมง	19
ภาพที่ 11	ภาพถ่ายแสดงอุปกรณ์ที่ใช้ตากผลผลิตจากการทำประมง	19
ภาพที่ 12	ภาพถ่ายแสดงบรรยากาศบริเวณท้ายชุมชน (1)	20
ภาพที่ 13	ภาพถ่ายแสดงบรรยากาศบริเวณท้ายชุมชน (1)	20

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ

การวิจัยนี้มีจุดสนใจในการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาการขาดพื้นที่สาธารณะสำหรับทำกิจกรรมภายในชุมชนและพื้นที่สำหรับการสัญจรทางบกของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนไร่แผ่นดิน ตำบลบางชัน อำเภอลำลูก จันทบุรี

ในปัจจุบันชุมชนไร่แผ่นดิน ตำบลบางชัน อำเภอลำลูก จันทบุรี เริ่มเป็นที่รู้จักและกำลังได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยผู้ที่ชื่นชอบการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและวิถีชีวิต

การที่มีนักท่องเที่ยวหลั่งไหลเข้าไปท่องเที่ยวและทำกิจกรรมต่างๆในชุมชนขนาดเล็กๆ นั้น ส่งผลกระทบต่อผู้คนที่อาศัยอยู่ภายในชุมชนอย่างรวดเร็ว ทั้งปัญหาขยะมูลฝอย ปัญหาระบบสุขาภิบาลภายในชุมชนที่อาจไม่เพียงพอสำหรับรองรับผู้คนในปริมาณมาก หรือแม้กระทั่งปัญหาความแออัดวุ่นวายของการจราจร เส้นทางสัญจรและพื้นที่สาธารณะประโยชน์ต่างๆภายในชุมชน โดยเฉพาะในกรณีของชุมชนไร่แผ่นดิน ตำบลบางชัน อำเภอลำลูก จันทบุรี ซึ่งเป็นชุมชนที่มีบ้านเรือนและพื้นที่ต่างๆตั้งอยู่บนแม่น้ำโดยที่ไม่มีส่วนหนึ่งส่วนใดของชุมชนตั้งอยู่บนแผ่นดินเลย ชุมชนนี้จึงมีข้อจำกัดในด้านพื้นที่ที่จะต้องใช้ในการทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์และพื้นที่ที่ต้องใช้สำหรับการสัญจรทางบกเพื่อไปมาหาสู่กันของอาคารบ้านเรือนแต่ละหลังหรือพื้นที่แต่ละส่วนภายในชุมชน ซึ่งการที่มีนักท่องเที่ยวหลั่งไหลเข้าไปท่องเที่ยวและทำกิจกรรมต่างๆในชุมชนในปริมาณที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆนั้น อาจจะทำให้ในอีกไม่กี่ปีข้างหน้าชุมชนแห่งนี้จะเกิดปัญหาความแออัดวุ่นวายของพื้นที่และทางสัญจรต่างๆภายในชุมชนขึ้นได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ที่ใช้เป็นเส้นทางสำหรับการสัญจรทางบกและพื้นที่สาธารณะสำหรับทำกิจกรรมภายในชุมชน ซึ่งมีอยู่อย่างจำกัดด้วย และปัญหาดังกล่าวนี้ อาจส่งผลกระทบต่อให้เกิดการเสียอัตลักษณ์ทั้งในเชิงสภาพแวดล้อมทางกายภาพของพื้นที่ภายในชุมชนและในเชิงของวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนที่อาศัยอยู่ภายในชุมชนไร่แผ่นดิน ตำบลบางชัน อำเภอลำลูก จันทบุรีต่อไปได้

คณะผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะจัดทำโครงการศึกษาและออกแบบพื้นที่สาธารณะและพื้นที่สำหรับการสัญจรทางบกภายในชุมชนไร่แผ่นดิน ตำบลบางชัน อำเภอลำลูก จันทบุรี เพื่อในท้ายที่สุดแล้วจะสามารถนำข้อสรุปจากการสำรวจ การศึกษาวิจัย และการทดลองไปใช้เพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบก่อสร้างพื้นที่สาธารณะสำหรับทำกิจกรรมและพื้นที่สำหรับการสัญจรทางบกภายในชุมชนแห่งนี้ เพื่อสร้างให้เกิดอัตลักษณ์ของชุมชนทั้งในเชิงสภาพแวดล้อมทางกายภาพและเชิงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในชุมชน ซึ่งจะสามารถเป็นจุดขายทางการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและยัง

เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้คนในชุมชนให้มีพื้นที่สำหรับพักผ่อนหย่อนใจและทำกิจกรรมร่วมกันของผู้คนในชุมชน ซึ่งจะเป็นการกระตุ้นให้เกิดความเข้มแข็งภายในชุมชนและนำไปสู่การเป็นชุมชนน่าอยู่ต่อไป และนอกจากนั้นโครงการศึกษาและออกแบบพื้นที่สาธารณะและพื้นที่สำหรับการสัญจรทางบกภายในชุมชนไร้แผ่นดิน ตำบลบางชัน อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรีนี้ยังเป็นการสร้างองค์ความรู้เพื่อเป็นต้นแบบและแนวทางในการพัฒนาชุมชนอื่น ๆ ที่มีลักษณะใกล้เคียงกันต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเป็นการพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพของพื้นที่สำหรับกิจกรรมสาธารณะและพื้นที่สำหรับการสัญจรทางบกภายในชุมชนไร้แผ่นดิน ตำบลบางชัน อำเภอขลุง จังหวัด จันทบุรี
2. เพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์เชิงพื้นที่ให้กับชุมชนไร้แผ่นดิน ตำบลบางชัน อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี ซึ่งจะเป็นการกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวของชุมชนต่อไปในอนาคต
3. เพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนไร้แผ่นดิน ตำบลบางชัน อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี ให้มีพื้นที่สาธารณะสำหรับการพักผ่อนหย่อนใจและทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน ซึ่งจะเป็นการกระตุ้นให้เกิดความเข้มแข็งภายในชุมชนและนำไปสู่ชุมชนน่าอยู่ต่อไป
4. เพื่อศึกษาและสำรวจลักษณะของพื้นที่สาธารณะและทางสัญจรทางบกภายในชุมชน
5. เพื่อศึกษาและสำรวจพฤติกรรมและความต้องการในการใช้พื้นที่สาธารณะของคนในชุมชนไร้แผ่นดิน ตำบลบางชัน อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี
6. เพื่อเป็นต้นแบบของการพัฒนาพื้นที่สาธารณะและพื้นที่สำหรับการสัญจรทางบกภายในชุมชนไร้แผ่นดิน ตำบลบางชัน อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี หรือชุมชนอื่น ๆ ที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านข้อมูล/การศึกษา

- ศึกษาลักษณะของพื้นที่สาธารณะและทางสัญจรทางบกภายในชุมชนไร้แผ่นดิน ตำบลบางชัน อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี
- ศึกษาพฤติกรรมและความต้องการในการใช้พื้นที่สาธารณะของคนในชุมชนไร้แผ่นดิน ตำบลบางชัน อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี

- ศึกษาเงื่อนไขและปัจจัยของการสร้างพื้นที่สาธารณะและทางสัญจรทางบกภายในชุมชนไร่แผ่นดิน ตำบลบางชัน อำเภอลำลูกเกด จังหวัดจันทบุรี

ขอบเขตด้านผลลัพธ์

- เสนอต้นแบบของพื้นที่สาธารณะและพื้นที่สำหรับการสัญจรทางบกภายในชุมชนไร่แผ่นดิน ตำบลบางชัน อำเภอลำลูกเกด จังหวัดจันทบุรี

1.4 วิธีดำเนินการวิจัย

- ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง
- ลงพื้นที่ เพื่อสำรวจ และศึกษาลักษณะของพื้นที่สาธารณะและทางสัญจรทางบกภายในชุมชนไร่แผ่นดิน ตำบลบางชัน อำเภอลำลูกเกด จังหวัดจันทบุรีตลอดจนพฤติกรรมและความต้องการในการใช้พื้นที่สาธารณะของคนในชุมชน
- วิเคราะห์ข้อมูล และสังเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษา เพื่อกำหนดเงื่อนไขและปัจจัยต่างๆที่ส่งผลต่อการออกแบบพื้นที่สาธารณะและพื้นที่สำหรับการสัญจรทางบกภายในชุมชน
- ออกแบบพื้นที่สาธารณะและพื้นที่สำหรับการสัญจรทางบกภายในชุมชนไร่แผ่นดิน ตำบลบางชัน อำเภอลำลูกเกด จังหวัดจันทบุรี ตามเงื่อนไขและปัจจัยข้างต้น เพื่อให้มีความสอดคล้องกับลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ และพฤติกรรมการใช้พื้นที่สาธารณะของคนในชุมชน
- สรุปผลกระทบและความพึงพอใจ ตลอดจนข้อคิดเห็นของคนในชุมชนไร่แผ่นดิน ตำบลบางชัน อำเภอลำลูกเกด จังหวัดจันทบุรีที่มีต่อพื้นที่สาธารณะและพื้นที่สำหรับการสัญจรทางบกภายในชุมชนที่ได้ทำการออกแบบ
- จัดทำรายงาน เผยแพร่ผลงานและข้อมูลวิจัย

1.5 สมมุติฐาน และกรอบแนวคิดของการวิจัย

การสร้างพื้นที่สาธารณะและพื้นที่สำหรับการสัญจรทางบกภายในชุมชนไร่แผ่นดิน ตำบลบางชัน อำเภอลำลูกเกด จังหวัดจันทบุรีที่มีความสอดคล้องกับลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ที่มีความเหมาะสมกับพฤติกรรมการใช้พื้นที่สาธารณะของคนในชุมชน ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งภายในชุมชนและนำไปสู่การเป็นชุมชนน่าอยู่ นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมอัตลักษณ์เชิงพื้นที่ของชุมชน ซึ่งจะส่งผลให้เกิดเป็นจุดเด่นทางการท่องเที่ยวของชุมชนต่อไป

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ประโยชน์ด้านวิชาการ	เกิดแนวทางในออกแบบพื้นที่สาธารณะและพื้นที่สำหรับการสัญจรทางบกภายในชุมชนไร้แผ่นดิน ตำบลบางขัน อำเภอลุง จังหวัดจันทบุรี
ประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ	เกิดการพัฒนาพื้นที่สำหรับรองรับการท่องเที่ยวของชุมชนที่สอดคล้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวและความต้องการของนักท่องเที่ยว และไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรทางธรรมชาติในพื้นที่ และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในชุมชน
ประโยชน์ด้านสังคม	ชาวบ้านในชุมชนมีพื้นที่สาธารณะสำหรับการพักผ่อน หย่อนใจและทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน
ประโยชน์ด้านสิ่งแวดล้อม	ชาวบ้านในชุมชน สามารถอยู่ร่วมกับสภาพแวดล้อม และทรัพยากรทางธรรมชาติในพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน

1.7 นิยามศัพท์

ชุมชนไร้แผ่นดิน หมายถึง ชุมชนหรือกลุ่มคนที่อยู่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในอาณาเขตเดียวกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน โดยที่พื้นที่ตั้งของชุมชนนั้นไม่ได้อยู่บนผืนแผ่นดิน แต่อยู่ในเขตชุ่มน้ำ มีน้ำล้อมรอบ โดยคำว่า "ไร้แผ่นดิน" ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงผู้อพยพที่ไร้สัญชาติหรือผู้ที่ไม่มีที่อยู่อาศัย

พื้นที่สาธารณะ หมายถึง พื้นที่ที่ทุกคนในชุมชนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ร่วมกันได้

พื้นที่สำหรับการสัญจรทางบก หมายถึง พื้นที่ที่ทำหน้าที่เชื่อมต่อ หรือใช้เดินทางระหว่างพื้นที่ต่างๆที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงบนบก

อัตลักษณ์เชิงพื้นที่ หมายถึง ผลรวมของลักษณะเฉพาะของพื้นที่หนึ่ง ซึ่งทำให้สิ่งนั้นเป็นที่รู้จักหรือจำได้

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัย

2.1 ข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนที่ศึกษา

ชุมชนไร่แผ่นดินตำบลบางชัน อำเภอลำลูกเกด จังหวัดจันทบุรี ตั้งอยู่บริเวณปากแม่น้ำเวฬุวกโอบล้อมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์เป็นชุมชนเก่าแก่ ซึ่งก่อตั้งขึ้นก่อนปี พ.ศ. 2410 หรือประมาณ 135 ปีมาแล้วตามหลักฐานการจัดตั้งชุมชนที่อ้างอิงจากใบวิสุงคามสีมาของโบสถ์วัดบางชันเมื่อปี พ.ศ. 2441 ในสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ ความเป็นมาของชุมชนและการเข้ามาจับจองที่อยู่อาศัยของชาวบางชันนั้นมีระยะเวลายาวนาน โดยถือกำเนิดจากชาวอ.ขลุงและชาวจีนได้มาบุกเบิกอพยพกันเข้ามาก่อตั้งเป็นชุมชนขึ้น และได้ลงหลักปักฐานประกอบอาชีพประมงอยู่ในพื้นที่แห่งนี้ตั้งแต่ในอดีตสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

ปัจจุบันตำบลบางชัน มีจำนวน 6 หมู่บ้าน เนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 64.4 ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ 40,305 ไร่ โดยพื้นที่ส่วนใหญ่ของชุมชนเป็นป่าชายเลน ซึ่งพื้นที่ร้อยละ 95 อยู่ในเขตป่าสงวน และ พื้นที่เกษตรกรรมอีกประมาณ 19,050 ไร่ ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปมีสภาพเป็นเกาะและป่าชายเลน มีลำคลองน้ำเค็มไหลผ่านหลายสาย โดยพื้นที่ส่วนใหญ่ของชุมชนติดต่อกับชายทะเล วิถีชีวิตของคนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน ได้แก่ เลี้ยงกุ้ง เลี้ยงหอย วางลอบปู แร้วปู เบ็ดราว เบ็ดธง อวนปู อวนลอยกุ้ง กร้าแห และโพงพาง เป็นต้น

2.2 การใช้พื้นที่สาธารณะในชุมชน

พื้นที่สาธารณะในชุมชนเกิดขึ้นจากความต้องการพื้นที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของประชาชนในชุมชน พื้นที่สาธารณะเหล่านี้มีหลากหลายรูปแบบ และระดับในการให้บริการขึ้นอยู่กับกลุ่มผู้ใช้ตำแหน่งที่ตั้งและหน้าที่ในการให้บริการ มีตั้งแต่พื้นที่แคบๆตามริมถนนสาธารณะไปจนถึงสวนสาธารณะขนาดใหญ่ อาจเป็นพื้นที่ปูพื้นผิวด้วยวัสดุปูพื้นหรืออาจเป็นสนามหญ้าและสวน แต่แต่ละสถานที่ต้องการองค์ประกอบที่ไม่เหมือนกัน เนื่องจากมีลักษณะการใช้พื้นที่ที่แตกต่างกันไป เช่น อาคารสาธารณะ อาคารบริการ ศาลา ม้านั่ง สนามเด็กเล่น เป็นต้น

ประชาชนในชุมชนต้องการพื้นที่สาธารณะ ส่วนใหญ่ก็เพื่อกิจกรรมนันทนาการและพักผ่อน หย่อนใจ เช่น นั่งพักผ่อนใต้ร่มเงาไม้ อ่านหนังสือ ฟังเพลง เล่นกีฬา เดินเล่น นอกจากนี้ผู้คนยังใช้พื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่เพื่อกิจกรรมทางสังคม เช่น พบปะสังสรรค์ พุดคุย จัดกิจกรรมกลุ่มหรือเพียงแต่นั่งมองคนผ่านไปมาเฉยๆ ดังนั้นพื้นที่สาธารณะในชุมชนควรถูกสร้างขึ้นอย่างเป็นระบบเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของสาธารณะชน

2.3 ข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติที่เกี่ยวข้อง

2.3.1 ลักษณะดินป่าชายเลนจังหวัดจันทบุรี

ดินป่าชายเลนในจังหวัดจันทบุรีสามารถขุดหน้าตัดดินได้ลึกประมาณ 40 เซนติเมตร ลักษณะดินที่พบมีองค์ประกอบส่วนใหญ่เป็นดินเหนียวปนทรายรองลงมาเป็นดินเหนียว และ มี ดิน ทรายบ้างเล็กน้อย คิดเป็นร้อยละ 40.94, 30.18 และ 19.88 ตามลำดับ ความละเอียดของเนื้อดิน ส่วนมากเป็นดินที่มีเนื้อละเอียดถึงละเอียดมาก คือ มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางน้อยกว่า 1-2 มิลลิเมตร มีกลิ่น ส่วนใหญ่เป็นกลิ่นซากพืช ซากสัตว์

ที่ความลึก 0-5 เซนติเมตร เมื่อเทียบสีของดินพบว่าส่วนมากร้อยละ 42.05 อยู่ใน กลุ่มสีน้ำตาลอมส้ม (5YR) และส่วนอื่นที่มีสีอยู่ในกลุ่มสีเทาอมเขียว (G1), สีน้ำตาลอมแดง (2.5YR), สีเทาอมฟ้า (G2), สีน้ำตาลอมเหลือง (10YR) และสีน้ำตาล (7.5YR) คิดเป็นร้อยละ 30.68, 15.91, 5.68, 3.41 และ 2.27 ตามลำดับ อุณหภูมิอยู่ในช่วงระหว่าง 27.4-36.8 องศาเซลเซียส (เฉลี่ย 30.8 องศาเซลเซียส) มีค่า pH อยู่ในระหว่าง 3.0-7.9 โดยส่วนมากพบอยู่ในช่วงระหว่าง 6.10-6.59 จัดอยู่ในกลุ่มดินเป็นกรดเล็กน้อย พื้นที่หน้าตัดร้อยละ 98 ไม่พบรากไม้ จุดประและหินปะปน

ส่วนที่ความลึก 5-40 เซนติเมตร อุณหภูมิอยู่ในช่วงระหว่าง 25-33.1 องศาเซลเซียส (เฉลี่ย 29.1 องศาเซลเซียส) มีค่า pH อยู่ในช่วง 3.0-7.8 แต่ส่วนมากอยู่ในช่วงระหว่าง 6.60-7.39 จึงจัดดินบริเวณนี้อยู่ในกลุ่มที่เป็นกลาง พื้นที่หน้าตัดกว่าร้อยละ 47 พบปริมาณรากไม้ปะปนระหว่าง ร้อยละ 2-20 และพื้นที่หน้าตัดมากกว่าร้อยละ 97 ไม่พบจุดประและหินปะปน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าดิน ในบริเวณนี้มีการระบายอากาศดี ปริมาณคาร์บอนรวมอยู่ในช่วงร้อยละ 0.39-29.00 ค่าเฉลี่ยคิดเป็น ร้อยละ 5.42 มีปริมาณไนโตรเจนรวมอยู่ในช่วงร้อยละ 0.03-1.39 ค่าเฉลี่ยเท่ากับร้อยละ 0.24 พื้นที่ หน้าตัดดินร้อยละ 44 มีค่าสัดส่วน C : N ratio ของดินน้อยกว่า 20 : 1 และอีกร้อยละ 40 อยู่ใน ช่วงระหว่าง 20-30 : 1 มีพื้นที่เพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่มีค่า C : N มากกว่า 30 : 1 ปริมาณฟอสฟอรัสรวม อยู่ในช่วงร้อยละ 0.050-0.489 ค่าเฉลี่ยเท่ากับร้อยละ 0.037 จากลักษณะโดยรวมถือว่าดินในป่าชายเลนจังหวัดจันทบุรีมีคุณสมบัติที่ดีมีความอุดมสมบูรณ์ค่อนข้างสูง เหมาะต่อการเติบโตของพืช

2.3.2 สถานภาพป่าชายเลนจังหวัดจันทบุรี

กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งได้สำรวจสภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าชายเลน ในเขตป่าสงวนแห่งชาติและนอกเขตป่าสงวนแห่งชาติพบว่าจังหวัดจันทบุรีมีพื้นที่ป่าชายเลนทั้งหมด 219,563.65 ไร่ มีพื้นที่ป่าชายเลนในเขตป่าสงวนแห่งชาติทั้งหมด 42,297.08 ไร่ และมีพื้นที่ป่าชายเลน ในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทั้งหมด 213.82 ไร่

2.3.3 พันธุ์ไม้และลักษณะโครงสร้างป่าชายเลนจังหวัดจันทบุรี

พันธุ์ไม้ป่าชายเลนจังหวัดจันทบุรี มีจำนวน 16 วงศ์ 14 สกุล และ 22 ชนิด แบ่ง กลุ่มป่าชายเลนจากการสำรวจได้เป็น 2 กรณี ดังนี้ 1. พื้นที่ที่มีความหนาแน่นของต้นไม้ป่าชายเลนสูง

(เขตพิทักษ์ป่าชายเลนรักษ์สัตว์น้ำ) ประมาณ 17,790 ไร่ 2. พื้นที่ที่มีความหนาแน่นของต้นไม้ป่าชายเลนต่ำ (ป่าเสื่อมโทรม เป็นป่าชายเลนบริเวณ คันนาุ้ง และนาุ้งเดิม) ประมาณ 55,920 ไร่

พื้นที่ป่าชายเลนที่มีความหนาแน่นสูง พบพันธุ์ไม้เพียง 4 ชนิดอยู่ในวงศ์ Rhizophoraceae และ Avicenniaceae มีความหนาแน่นเฉลี่ยรวมของต้นไม้ต่อพื้นที่ เท่ากับ 272 ต้น/ไร่ ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง เฉลี่ยและความสูงเฉลี่ยเท่ากับ 14.41 เซนติเมตร และ 17.35 เมตร ตามลำดับ ค่าดัชนีความหลากหลายทางชนิดพันธุ์ (Shannon - Wiener diversity index) มีค่าเท่ากับ 0.257

ค่าความชุกชุมทางชนิดพันธุ์ (Margalef's index) เท่ากับ 1.1271 และค่าความสม่ำเสมอทางชนิดพันธุ์ (Pielou's evenness) เท่ากับ 0.4296 พันธุ์ไม้ที่มีค่าดัชนีความสำคัญ (Important Value Index) สูงที่สุด คือ โกงกางใบเล็ก มีค่าเท่ากับ 149.98 รองลงมา คือ โกงกางใบใหญ่, แสมขาว และแสมดำ มีค่าเท่ากับ 64.16, 47.45 และ 38.42 ตามลำดับ

พื้นที่ป่าชายเลนที่มีความหนาแน่นต่ำ พบพันธุ์ไม้ป่าชายเลนจำนวน 22 ชนิด มีความหนาแน่นเฉลี่ยรวมเท่ากับ 76.56 ต้น/ไร่ เส้นผ่านศูนย์กลางเฉลี่ยเท่ากับ 7.96 เซนติเมตร และความสูงเฉลี่ยเท่ากับ 8.94 เมตร ตามลำดับ ค่าดัชนีความหลากหลายทางชนิดพันธุ์ (Shannon - Wiener diversity index) มีค่าเท่ากับ 0.7783 ค่าความชุกชุมทางชนิดพันธุ์ (Margalef's index) เท่ากับ 5.4320 และค่าความสม่ำเสมอทางชนิดพันธุ์ (Pielou's evenness) เท่ากับ 0.5798 พันธุ์ไม้ที่มีค่าดัชนีความสำคัญ (Important Value Index) สูงที่สุด คือ โกงกางใบเล็ก มีค่าเท่ากับ 91.98 รองลงมา คือ ฝาดดอกขาว , ฝาดดอกแดง และแสมดำ มีค่าเท่ากับ 22.57, 22.48 และ 19.42 ตามลำดับ

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ทรัพยากรที่ดินชายฝั่ง

พื้นที่ชายฝั่งทะเล เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ แต่ก็มีข้อจำกัดในการใช้ประโยชน์ตามศักยภาพของแต่ละพื้นที่ สามารถแบ่งการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ชายฝั่งทะเลได้ ดังนี้

2.4.1 การท่องเที่ยว พื้นที่ชายฝั่งทะเลนับเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ทั้งจากสภาพภูมิทัศน์ที่สวยงามของเกาะ หาดทราย แนวปะการังและแหล่งหญ้าทะเล แหล่งโบราณคดีใต้น้ำ และแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ที่เป็นโบราณสถานหรือโบราณคดี ประเพณีและวัฒนธรรมที่กระจายอยู่ในจังหวัดต่างๆในพื้นที่ชายฝั่งทะเล รายได้จากการท่องเที่ยวเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของประเทศ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวทางทะเลที่มีปริมาณเพิ่มขึ้นทุกปี

2.4.2 การอุตสาหกรรม พื้นที่ชายฝั่งทะเลมีการใช้ประโยชน์ที่ดิน เพื่อเป็นนิคมอุตสาหกรรมจำนวนมากประมาณ 30 แห่ง เนื่องจากเขตพื้นที่ชายฝั่งทะเลเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพสูงสุด

ในการพัฒนา ทั้งด้านความสะดวกในการคมนาคม การขนส่ง สร้างท่าเรือน้ำลึก นอกจากนี้ อุตสาหกรรมจำนวนมากจำเป็นต้องใช้น้ำปริมาณมหาศาลในการระบายความร้อน หรือทำความสะอาด หรือเจือจางของเสียก่อนที่จะปล่อยทิ้ง โดยเฉพาะโรงไฟฟ้าที่ต้องใช้น้ำจำนวนมากในการหล่อเย็นและมีท่าเรือในการขนส่งเชื้อเพลิง เป็นต้น ปัญหาที่พบบ่อยเป็นเรื่องการบังคับใช้พื้นที่ตามผังเมือง ปัญหามลพิษอุตสาหกรรมและการกำจัดของเสีย ปัญหาการใช้ที่ดินไม่เหมาะสม ความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับนิคมอุตสาหกรรม ระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการไม่เพียงพอ โดยเฉพาะน้ำใช้ อุตสาหกรรม เป็นต้น

2.4.3 การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ พื้นที่ติดทะเลเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการเพาะเลี้ยง สัตว์น้ำชายฝั่งจึงมีการขยายตัวของพื้นที่เพาะเลี้ยงมากขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะในช่วงปี พ.ศ.2530 – 2538 โดยส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เพาะเลี้ยงกุ้งทะเล ปลา หอย และปู เป็นต้น ปัญหาที่เกิดจากเพาะเลี้ยง ชายฝั่งที่สำคัญได้แก่ การเกิดโรคระบาด ความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม การขาดแคลนพ่อพันธุ์และ แม่พันธุ์

2.4.4 ทำนาเกลือ พื้นที่ทำนาเกลือมีประมาณ 120,000 ไร่ โดยมากกว่าครึ่งหนึ่งอยู่ในบริเวณที่ลุ่มน้ำทะเลท่วมในเขตอำเภอไทยดอนบน ส่วนที่เหลือกระจายอยู่ตามจังหวัดในเขตตะวันออกและปัตตานีบางส่วน

2.4.5 แหล่งชุมชนและเมือง การตั้งถิ่นฐานของชุมชนในพื้นที่ชายฝั่งทะเล ส่วนใหญ่เป็นแหล่งชุมชนขนาดเล็กที่มีอาชีพประมงดั้งเดิมและการค้าขายที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม ส่วนใหญ่จะตั้งถิ่นฐานแรกๆ ตามปากแม่น้ำสายหลัก ต่อมาชุมชนมีการขยายตัวเชื่อมโยงกับชุมชนข้างเคียงจนเป็นผืนเดียวกัน กลายเป็นเมืองหลักขนาดใหญ่ขึ้น มีความหนาแน่นจึงเกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศชายฝั่งทะเล ปัญหาที่พบ ได้แก่ ขยะ ของเสียและน้ำเสียจากชุมชน การบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลน ตลอดจนการก่อสร้างรูก้าแนวชายฝั่งซึ่งเป็นที่ดินสาธารณะ

2.4.6 แหล่งป่าไม้ ป่าชายเลนมีสองกลุ่ม คือ กลุ่มไม้โกงกาง ซึ่งจะขึ้นหนาแน่นใกล้ฝั่งน้ำนอกสุดของป่าชายเลน และถัดเข้ามาเป็นต้นจาก ไม้แสม และไม้พังกา ในอดีตป่าชายเลนมักถูกมองว่าเป็นที่ดินว่างเปล่าไร้ประโยชน์ มีค่าน้อย จึงถูกแปรสภาพไปใช้ประโยชน์ด้านอื่น เช่น ทำนา กุ้ง ซึ่งเป็นการมองข้ามความสำคัญของป่าชายเลนที่มีความสำคัญหลายด้าน เช่น การป้องกันลมพายุป้องกันการพังทลายของดินแนวฝั่ง ช่วยทำความสะอาดน้ำเสีย ตลอดจนเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจและแหล่งความรู้ รวมไปถึงการให้ผลผลิตจากป่าชายเลน เช่น ไม้พิน วัสดุก่อสร้าง ถ่านไม้ สี กระจาดฯ รวมทั้งเป็นแหล่งอาหารและระบบนิเวศที่สำคัญ

2.4.7 การทำเหมืองแร่และเหมืองทราย ในอดีตดีบุกเป็นแร่ธาตุที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจของไทย ซึ่งประเทศไทยสามารถผลิตได้ถึง 300,000 ตันต่อปี เหมืองแร่ดีบุกส่วนใหญ่อยู่ทางภาคใต้และดำเนินการทั้งบนบกและในทะเล (บนไหล่ทวีป) ปัจจุบันตลาดแร่ดีบุกมีลดลงและไม่คุ้มค่า

ต่อการลงทุนจึงไม่พบการทำเหมืองมากเช่นในอดีต แต่ยังคงพบการทำเหมืองทรายอุตสาหกรรม ทำให้มีปัญหาของเสียทั้งตะกอนและน้ำเสีย การพังทลายของชายหาด การสูญเสียหรือการลดลงของคุณค่าทางสุนทรียภาพของชายหาด และที่สำคัญมีผลกระทบต่อระบบนิเวศบริเวณแนวปะการัง

2.4.8 พื้นที่รับน้ำ การจัดการทรัพยากรน้ำบริเวณลุ่มน้ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อการผลิตและรักษาน้ำ ทั้งการชลประทาน การผลิตประปา และทรัพยากรอื่นๆ ที่มีน้ำเป็นพื้นฐานรวมทั้งการควบคุมการกัดเซาะพังทลายและน้ำท่วม การป้องกันคุณค่าความงามต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับน้ำ น้ำจืดที่ไหลลงสู่ทะเลมีบทบาทที่มีประโยชน์ต่างๆ หลายประการ เช่น เป็นตัวช่วยนำตะกอนดินและทรายไปกระจายตามริมฝั่งและแนวชายหาด การรักษาทางน้ำที่สามารถเดินเรือไว้ โดยการขุดลอกตะกอนออก และการป้องกันการแทรกซึมของน้ำเค็มจากทะเลสู่แผ่นดิน

2.4.9 การคมนาคมและขนส่ง ท่าเรือและการขนส่งทางเรือมีบทบาทสำคัญทั้งทางด้าน การคมนาคมและขนส่งสินค้ามาเป็นเวลาช้านาน ท่าเรือและที่จอดเรือตามแนวชายฝั่งทะเลส่วนใหญ่เป็นท่าเรือประมงขนาดเล็กไม่มีบทบาทในด้านการขนส่งสินค้า ดังนั้นจึงต้องมีการ พัฒนาโครงข่ายถนนและทางรถไฟเชื่อมโยงไปยังพื้นที่อื่นๆ เพิ่มเติม

2.5 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนการพัฒนา

2.5.1 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12

วิสัยทัศน์ และยุทธศาสตร์การพัฒนาแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 คือ ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยยุทธศาสตร์ชาติทั้ง 10 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ยุทธศาสตร์ที่ 1 การเสริมสร้างและพัฒนา ศักยภาพทุนมนุษย์ ยุทธศาสตร์ที่ 2 การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม ยุทธศาสตร์ที่ 3 การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน ยุทธศาสตร์ที่ 4 การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ยุทธศาสตร์ที่ 5 การส่งเสริมความ มั่นคงแห่งชาติเพื่อการพัฒนาประเทศสู่ความมั่นคงยั่งยืน ยุทธศาสตร์ที่ 6 การบริการจัดการใน ภาครัฐการป้องกันการทุจริตประพฤติมิชอบและธรรมาภิบาลในสังคมไทย ยุทธศาสตร์ที่ 7 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์ ยุทธศาสตร์ที่ 8 การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัยและนวัตกรรม ยุทธศาสตร์ที่ 9 การพัฒนาภาคเมืองและพื้นที่เศรษฐกิจ ยุทธศาสตร์ที่ 10 ความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนา

2.5.2 ประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดจันทบุรี

ประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดจันทบุรี ได้แก่ ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนา ประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรและคุณภาพผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐานสอดคล้องกับความต้องการของตลาดทั้งในและต่างประเทศ ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 ยกระดับมาตรฐานการผลิตและการ

ตลาดของอุตสาหกรรมอัญมณีและเครื่องประดับให้มีขีดความสามารถในการแข่งขันเพิ่มขึ้น ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 อำนวยความสะดวกด้านการค้า การลงทุน มาตรการท่องเที่ยวรวมทั้งจัดเตรียมระบบโครงสร้างบริการพื้นฐานเขตเศรษฐกิจชายแดนให้ได้มาตรฐานและเชื่อมโยงกับประชาคมอาเซียน ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4 สร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยวโดยการปรับปรุงพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยวให้เพียงพอและได้มาตรฐานในระดับนานาชาติ ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 5 ยกกระดับมาตรฐานการให้บริการด้านการศึกษาพัฒนาอาชีพและบริการสุขภาพเพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 6 อนุรักษ์ ฟื้นฟูและบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดความสมดุลและยั่งยืนโดยประชาชนมีส่วนร่วม

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยเรื่องแนวทางในการออกแบบพื้นที่สาธารณะและพื้นที่สำหรับการสัญจรทางบกภายในชุมชนไร่แผ่นดิน ตำบลบางชัน อำเภอลำลูกเกด จังหวัดจันทบุรี เป็นการวิจัยเชิงประยุกต์ (Applied Research) เพื่อศึกษาและสร้างแนวทางในการออกแบบพื้นที่สาธารณะและพื้นที่สำหรับการสัญจรทางบกภายในชุมชนไร่แผ่นดิน ตำบลบางชัน อำเภอลำลูกเกด จังหวัดจันทบุรี โดยใช้วิธีการศึกษา ค้นคว้าข้อมูลขั้นต้นจากเอกสารวิชาการ ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ จากนั้นจึงเป็นการเก็บข้อมูลภาคสนามในพื้นที่จริง เพื่อให้ได้ข้อมูลตามสภาพความเป็นจริงและเป็นปัจจุบัน โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนแรกเป็นการรวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ทำการศึกษา ขั้นที่สองเป็นการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Research) เพื่อให้ได้ข้อมูลตามสภาพความเป็นจริงของพื้นที่ ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม เพื่อให้ได้สภาพความเป็นจริงในปัจจุบันของพื้นที่ทำการวิจัย

คณะผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลโดยอาศัยวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นเกณฑ์ ซึ่งประกอบด้วย

1) ลักษณะของการใช้พื้นที่สาธารณะของชุมชน 2) ลักษณะของการใช้พื้นที่ทางสัญจรทางบก โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

3.1.1 การรวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ศึกษารวบรวม ทบทวนข้อมูลจากแหล่งข้อมูลหลัก ได้แก่ รายงานการวิจัย รายงานการศึกษา ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสารวิชาการ เอกสารโครงการ เอกสารเผยแพร่ หนังสือ วารสารวิชาการ เว็บไซต์

3.1.2 การเก็บข้อมูลภาคสนาม

ในการดำเนินการวิจัย คณะผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือหลายรูปแบบในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์และกระบวนการในการศึกษา

3.1.2.1 การสังเกต (Observation) โดยใช้การสังเกตชนิดมีส่วนร่วม (Participant Observation) เพื่อบันทึกข้อมูลในกิจกรรมที่ผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วม สามารถทำการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งก็คือชาวบ้านในชุมชนได้โดยตรง และใช้การสังเกตชนิดไม่มีส่วนร่วม (Non

Participant Observation) เพื่อบันทึกสภาพภูมิทัศน์ สิ่งแวดล้อม และลักษณะทั่วไปของชุมชนใน
ฐานะผู้สังเกตการณ์

3.1.2.2 การสัมภาษณ์ (Interview) โดยใช้การสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง
(Structured Interview) เพื่อรวบรวมข้อมูลเฉพาะและข้อมูลที่สามารถกำหนดคำถามตาม
วัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ล่วงหน้า และการสัมภาษณ์ชนิดไม่มีโครงสร้าง (Unstructured
Interview) เพื่อรวบรวมข้อมูลที่เป็นข้อคิดเห็น และประเด็นปลีกย่อยที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละ
สถานการณ์

3.1.2.3 การสนทนากลุ่ม (Focused Group) เป็นการบันทึกข้อมูลการสนทนากลุ่ม
เพื่อหาแนวทางร่วมกันของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.2.1 ใช้ข้อมูลจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็นแนวทางในการจำแนก
ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การสำรวจเบื้องต้น การสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม
ออกเป็นหมวดหมู่ โดยยึดหลักเกณฑ์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นหลัก

3.2.2 วิเคราะห์ข้อมูลและพิจารณาหัวข้อปัญหา เพื่อศึกษาตัวแปรที่มีผลต่อการศึกษาและ
นิยามปัญหา โดยแบ่งรายละเอียดออกเป็นหัวข้อย่อยดังนี้ 1) ลักษณะของการใช้พื้นที่สาธารณะของ
ชุมชน 2) ลักษณะของการใช้พื้นที่ทางสัญจรทางบก

3.3 การกำหนดเงื่อนไขและสร้างแนวทาง

3.3.1 ตั้งสมมติฐาน และกำหนดเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการใช้พื้นที่สาธารณะและพื้นที่สำหรับการ
การสัญจรทางบกภายในชุมชนให้มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.3.2 สร้างแนวทางในการออกแบบพื้นที่สาธารณะและพื้นที่สำหรับการสัญจรทางบกภายใน
ชุมชน เพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์เชิงพื้นที่และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้มีพื้นที่
สาธารณะสำหรับการพักผ่อนหย่อนใจและทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน ซึ่งจะเป็นการกระตุ้น
ให้เกิดความเข้มแข็งภายในชุมชนและนำไปสู่ชุมชนน่าอยู่ต่อไป

บทที่ 4 ผลการวิจัย

4.1 ผลการเก็บรวบรวมข้อมูล

จากการศึกษาพบว่า แนวทางในการออกแบบพื้นที่สาธารณะและพื้นที่สำหรับการสัญจรทางบกภายในชุมชนบ้านแหลมหญ้า สามารถสรุปเป็นประเด็นที่ควรคำนึงถึง 2 ประเด็นหลักๆ ดังนี้

4.1.1 พื้นที่สาธารณะภายในชุมชน

ในชุมชนบ้านแหลมหญ้า มีพื้นที่สาธารณะอยู่เพียงแห่งเดียว คือ พื้นที่ศาลเจ้าปากคลองแหลมหญ้า ซึ่งตั้งอยู่บริเวณปากทางเข้าของหมู่บ้าน โดยศาลเจ้าแห่งนี้ประกอบไปด้วยพื้นที่ต่างๆ หลากหลายส่วน ได้แก่ ตัวอาคารหลักของศาลเจ้าที่ใช้สำหรับประดิษฐานเทวรูปและเป็นพื้นที่ให้ผู้คนได้เข้าไปสักการะบูชาเทพเจ้า, ศาลาขนาดเล็กสำหรับสักการะบูชาเทพเจ้า, ห้องน้ำสาธารณะสำหรับผู้มาเยือน, พื้นที่ลานกลางแจ้งเอนกประสงค์ และศาลาเอนกประสงค์ซึ่งกำลังทำการก่อสร้างอยู่ในปัจจุบัน (ข้อมูลจากการลงพื้นที่สำรวจภาคสนามในปี พ.ศ.2564)

จากการดำเนินการวิจัยทำให้คณะผู้วิจัยได้ข้อเสนอแนะสำหรับใช้เป็นแนวทางในการออกแบบพื้นที่สาธารณะภายในชุมชนบ้านแหลมหญ้า คือ ควรเลือกตำแหน่งที่ตั้งของพื้นที่สาธารณะใหม่ที่ส่งเสริมและสอดคล้องไปกับพื้นที่สาธารณะเดิมที่มีอยู่ในชุมชน กล่าวคือ หากในอนาคตจะมีการก่อสร้างหรือพัฒนาพื้นที่สาธารณะเพิ่มเติมขึ้นมาภายในชุมชน พื้นที่สาธารณะแห่งใหม่นี้ควรอยู่ในตำแหน่งที่ใกล้เคียงและสามารถเชื่อมต่อกับพื้นที่ศาลเจ้าเดิมเป็นหลัก เพราะจะทำให้เกิดการเกื้อหนุนกันของกิจกรรมทางสังคมภายในชุมชนได้ดีกว่าการกระจายพื้นที่ออกไปยังส่วนอื่นๆ ในชุมชน ซึ่งอาจทำให้พื้นที่สาธารณะไม่ถูกใช้งานเท่าที่ควรและอาจส่งผลให้พื้นที่ดังกล่าวนั้นกลายเป็นพื้นที่รกร้างในอนาคตได้ ประกอบกับบริเวณใกล้เคียงกับศาลเจ้าหน้าทางเข้าหมู่บ้านนั้นมีสะพานไม้ข้ามคลองน้ำเค็ม ซึ่งใช้เป็นทางเดินสัญจรไปมาหาสู่กันระหว่างบ้านเรือนทั้งสองฝั่งคลอง และยังถือเป็นจุดหมายตาที่มีความสวยงามและมีเอกลักษณ์ประจำชุมชน ซึ่งถือเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่จะช่วยส่งเสริมให้พื้นที่สาธารณะที่ตั้งอยู่ในบริเวณนี้มีความเหมาะสมทั้งในแง่ของคุณภาพของพื้นที่สาธารณะและในแง่ของความสะดวกสบายในการสัญจรและการใช้งานพื้นที่

4.1.2 ทางสัญจรทางบกภายในชุมชน

เส้นทางสัญจรทางบกที่ใช้เป็นเส้นทางเดินเท้าหลักเพื่อเชื่อมต่อกับพื้นที่หน้าบ้านแต่ละหลังภายในชุมชน โดยทางเดินสาธารณะนี้จะมีความกว้างประมาณ 1.50 เมตร และเป็นเส้นทางเดินยาวต่อเนื่องตลอดทั้งสองฝั่งคลอง เริ่มจากบริเวณปากคลองเข้าไปยังบริเวณท้ายคลอง โดยในบริเวณหน้าปากคลองซึ่งเป็นทางเข้าชุมชนนั้นทางเดินจะเป็นแผ่นคอนกรีตอัดแรงสำเร็จรูป และในบริเวณท้ายชุมชนทางเดินจะเป็นทางเดินเดิมซึ่งสร้างจากไม้ไผ่ ซึ่งในปัจจุบันทางเดินส่วนนี้มีสภาพที่ค่อนข้างทรุดโทรมและฝุ่นผงจนไม่สามารถใช้งานได้ และบริเวณปากคลองของชุมชนบ้านแหลมหญ้านี้จะมีสะพานไม้ไผ่ทรงโค้งสูงสำหรับใช้เป็นทางเดินเชื่อมต่อกันระหว่างชาวบ้านที่อยู่คนละฝั่งของคลอง ซึ่งเป็นนับเพียงจุดเดียวที่จะสามารถข้ามไปมาระหว่างกันได้

ภาพที่ 1 ภาพถ่ายแสดงลักษณะของพื้นที่สาธารณะภายในชุมชน

ภาพที่ 2 ภาพถ่ายแสดงลักษณะของทางสัญจรหลักของชุมชน

ภาพที่ 3 ภาพถ่ายแสดงพื้นที่ศาลเจ้า บริเวณปากคลองแหลมหญ้า

ภาพที่ 4 ภาพถ่ายแสดงตัวอาคารหลักของศาลเจ้าที่ใช้สำหรับประดิษฐานเทวรูป

ภาพที่ 5 ภาพถ่ายแสดงพื้นที่ลานกลางแจ้เอนกประสงค์

ภาพที่ 6 ภาพถ่ายแสดงพื้นที่บริเวณท่าเรือของศาลเจ้า

4.2 ผลการกำหนดเงื่อนไขและการสร้างแนวทาง

จากการดำเนินการวิจัยทำให้คณะผู้วิจัยได้ข้อเสนอแนะสำหรับใช้เป็นแนวทางในการออกแบบพื้นที่สำหรับการสัญจรทางบกภายในชุมชนบ้านแหลมหญ้า คือ ในการออกแบบพื้นที่สำหรับการสัญจรทางบกภายในชุมชนบ้านแหลมหญ้า คือ 1) วัสดุและกระบวนการที่ใช้ในการขนส่งและก่อสร้างจะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมภายในพื้นที่ ทั้งในช่วงของกระบวนการของการขนส่งวัสดุมายังพื้นที่, กระบวนการก่อสร้าง, กระบวนการใช้งานภายหลังจากการก่อสร้างแล้วเสร็จจนกระทั่งถึงกระบวนการซ่อมแซมบำรุงรักษา, ตลอดจนกระบวนการทำลายหรือการกำจัดภายหลังจากวัสดุเหล่านั้นหมดอายุการใช้งานลงแล้ว 2) ขนาดของทางเดินควรมีขนาดความกว้างไม่น้อยกว่า 1.50 เมตร ซึ่งถือเป็นมาตรฐานของทางเดินสาธารณะที่จะสามารถใช้งานได้สะดวกและปลอดภัย ประกอบกับการจัดทำพื้นที่สำหรับรองรับการตากผลผลิตจากการทำประมงของชาวบ้าน เช่น เคย หรือ กุ้ง (จากเดิมที่ใช้วิธีปูตาข่ายพลาสติกเพื่อตากผลผลิตบนทางเดินเท้าในบางบริเวณ) ให้แยกออกจากพื้นที่ทางเดิน เช่น ทำเป็นทึ่งไม้ไผ่ยกสูงขึ้นจากระดับพื้นทางเดิน 40 - 50 ซม. ตามแนวข้างทางเดิน เพื่อสร้างให้เกิดสุขอนามัยที่ดี, เกิดเป็นภาพลักษณ์ที่สวยงามน่ามอง ตลอดจนเกิดความสะดวกและปลอดภัยในการสัญจรของผู้คน 3) ควรมีการสร้างสะพานไม้ไผ่โค้งสูงเพิ่มในบริเวณท้ายชุมชนเพื่อสร้างให้เกิดระบบเส้นทางการสัญจรของผู้คนในลักษณะที่เป็นวัฏจักร จะช่วยให้เกิดการกระจายผู้คนโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามายังชุมชนจะสามารถทำให้ทุกบ้านในชุมชนมีโอกาสในการหารายได้เสริมจากการบริการด้านการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นได้

ภาพที่ 7 ภาพถ่ายแสดงลักษณะของเรือที่ใช้ขนส่งวัสดุมายังพื้นที่ (1)

ภาพที่ 8 ภาพถ่ายแสดงลักษณะของเรือที่ใช้ขนส่งวัสดุมายังพื้นที่ (2)

ภาพที่ 9 ภาพถ่ายแสดงขนาดและลักษณะของทางเดินภายในชุมชน

ภาพที่ 10 ภาพถ่ายแสดงพื้นที่ทางเดินที่ใช้สำหรับรองรับการตากผลผลิตจากการทำประมง

ภาพที่ 11 ภาพถ่ายแสดงอุปกรณ์ที่ใช้ตากผลผลิตจากการทำประมง

ภาพที่ 12 ภาพถ่ายแสดงบรรยากาศบริเวณท้ายชุมชน (1)

ภาพที่ 13 ภาพถ่ายแสดงบรรยากาศบริเวณท้ายชุมชน (1)

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การดำเนินการวิจัยเรื่องแนวทางในการออกแบบพื้นที่สาธารณะและพื้นที่สำหรับการสัญจรทางบกภายในชุมชนไร่แผ่นดินนั้นได้ดำเนินการวิจัยโดยการใช้วิธีการศึกษาค้นคว้าข้อมูลขั้นต้นจากเอกสารวิชาการ ผลงานวิจัยและการเก็บข้อมูลภาคสนามในพื้นที่จริง จากนั้นจึงได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลและพิจารณาหัวข้อปัญหา เพื่อศึกษาตัวแปรที่มีผลต่อการศึกษาและนิยามปัญหา โดยอาศัยวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นเกณฑ์ ได้แก่ 1) ลักษณะการใช้พื้นที่สำหรับกิจกรรมสาธารณะ 2) ลักษณะของพื้นที่สำหรับการสัญจรทางบกภายในชุมชน หลังจากนั้นจึงทำการกำหนดเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับแนวทางในการออกแบบพื้นที่สาธารณะและพื้นที่สำหรับการสัญจรทางบกภายในชุมชนไร่แผ่นดินให้มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย และสร้างแนวทางในการออกแบบพื้นที่สาธารณะและพื้นที่สำหรับการสัญจรทางบกภายในชุมชนที่มีความเหมาะสมกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ สภาพแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชน ตลอดจนเป็นการกระตุ้นให้เกิดความเข้มแข็งภายในชุมชนและนำไปสู่ชุมชนน่าอยู่ต่อไป

จากการดำเนินการวิจัยพบว่า แนวทางในการออกแบบพื้นที่สาธารณะและพื้นที่สำหรับการสัญจรทางบกภายในชุมชนไร่แผ่นดินที่ได้ทำการศึกษาวินิจฉัย สามารถสรุปเป็นประเด็นที่ควรคำนึงถึง 2 ประเด็นหลักๆ โดย ประเด็นแรกคือพื้นที่สาธารณะภายในชุมชน ซึ่งในชุมชนไร่แผ่นดินที่ได้ทำการศึกษาวินิจฉัยนี้มีอยู่เพียงสถานที่เดียวที่ คือ ศาลเจ้าที่อยู่บริเวณปากทางเข้าหมู่บ้าน โดยประกอบไปด้วยพื้นที่ของอาคารศาลเจ้า ห้องน้ำสาธารณะสำหรับผู้มาเยือน และพื้นที่ลานกลางแจ้งเอนกประสงค์ ซึ่งหากจะมีการก่อสร้างพื้นที่สาธารณะเพิ่มเติมขึ้นมากภายในหมู่บ้าน ควรจะอยู่ในตำแหน่งที่ใกล้เคียงและสามารถเชื่อมต่อกับพื้นที่ศาลเจ้าเดิมเป็นหลัก เพราะจะทำให้เกิดการเกี่ยวพันกันของกิจกรรมทางสังคมภายในชุมชนได้ดีกว่าการกระจายพื้นที่ออกไปยังส่วนอื่นๆในชุมชน ซึ่งอาจทำให้พื้นที่สาธารณะไม่ถูกใช้งานเท่าที่ควรและอาจส่งผลให้พื้นที่ดังกล่าวนั้นกลายเป็นพื้นที่ที่ร้างในอนาคตได้ ประกอบกับบริเวณใกล้เคียงกับศาลเจ้าหน้าทางเข้าหมู่บ้านนั้น มีสะพานไม้ข้ามคลองน้ำเค็ม ซึ่งใช้เป็นทางเดินสัญจรไปมาหาสู่กันระหว่างบ้านเรือนทั้งสองฝั่งคลอง และยังถือเป็นจุดหมายตาที่มีความสวยงามและมีเอกลักษณ์ประจำชุมชน ซึ่งถือเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่จะช่วยส่งเสริมให้พื้นที่สาธารณะที่ตั้งอยู่ในบริเวณนี้มีความเหมาะสมทั้งในแง่ของคุณภาพของพื้นที่สาธารณะ และในแง่ของความสะดวกสบายในการสัญจรและการใช้งานพื้นที่ สำหรับประเด็นที่สองของแนวทางในการออกแบบพื้นที่สาธารณะและพื้นที่สำหรับการสัญจรทางบกภายในชุมชนไร่แผ่นดินที่ได้ทำการศึกษาวินิจฉัยที่ควรคำนึงถึง คือเรื่องของทางสัญจรทางบกที่ใช้เป็นเส้นทางเดินเท้าหลักเพื่อเชื่อมต่อกับพื้นที่หน้าบ้านแต่ละหลังภายใน

ในชุมชน อาจสร้างขึ้นจากแผ่นคอนกรีตอัดแรงสำเร็จรูป, ไม้ไผ่, ไม้ชนิดอื่นๆที่สามารถจัดหาได้สะดวก ในท้องถิ่น หรือสร้างจากวัสดุชนิดอื่นๆที่ไม่ได้กล่าวถึงในที่นี้ก็ได้ แต่จะต้องเป็นวัสดุที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมภายในพื้นที่ทั้งในช่วงกระบวนการของการขนส่งวัสดุมายังพื้นที่, กระบวนการก่อสร้าง, กระบวนการใช้งานภายหลังจากการก่อสร้างแล้วเสร็จ จนกระทั่งถึงกระบวนการซ่อมบำรุง, นำกลับมาใช้ใหม่หรือกำจัดภายหลังจากหมดอายุการใช้งานของวัสดุเหล่านั้น

ซึ่งผลที่ได้จากงานวิจัยนี้นอกจากจะเป็นการสร้างแนวทางในการออกแบบพื้นที่สาธารณะ และพื้นที่สำหรับการสัญจรทางบกภายในชุมชนไร้แผ่นดินที่มีความเหมาะสมกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และสภาพแวดล้อมทางกายภาพแล้วนั้น ยังเป็นการกระตุ้นให้เกิดความเข้มแข็ง ภายในชุมชนและนำไปสู่ชุมชนน่าอยู่ รวมถึงส่งเสริมอัตลักษณ์และเกิดการกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวของชุมชนต่อไปในอนาคต เพื่อให้ชุมชนตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาชุมชนนั้นมีการนำแนวทางนี้ไปเป็นกรอบหรือนโยบายในการพัฒนาชุมชนต่อไป จึงจะก่อให้เกิดผลลัพธ์อันเป็นประโยชน์ต่อชุมชน

เอกสารอ้างอิง

ชลธิชา มาลาหอม. 2555. “อัตลักษณ์ชุมชนรากฐานสู่การศึกษา”. วารสารครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม. ปีที่ 9 ฉบับที่ 1(19): 41.

ศิริลักษณ์ เมฆอ่อน. 2556. “ผลกระทบการท่องเที่ยวต่ออัตลักษณ์ชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนแหล่งท่องเที่ยวอัมพวา”. วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ปีที่ 12 (ประจำปี 2556): 4.

อภิญา เพ็ญพสุกุล. 2546. อัตลักษณ์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ. สาขาสังคมวิทยา สำนักงาน. คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

ไทยรัฐ. (2563). บางชันโมเดล ชุมชนไร้แผ่นดิน. สืบค้นเมื่อ 3 ตุลาคม 2563. จาก :<https://www.thairath.co.th/content/446286>

เดลินิวส์. (2563). ถอดบทเรียน ‘หมู่บ้านไร้แผ่นดิน’ ระดมสมองแก้ปัญหาสิทธิชุมชน. สืบค้นเมื่อ 3 ตุลาคม 2563. จาก :<https://www.dailynews.co.th/article/262620>

Morgan, N. and Pritchard, A. 1998. Tourism Promotion and Power: Creating Images, Creating Identities. Chichester: John Wiley.

Cox, H. 1968. The Restoration of a Sense of Place. Toronto: Ekistics 25.

Relph, E. 1980. Place and Placelessness. London: Pion.

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ - สกุล	แพนศรัทธา อติอนูวรรตน์ (ผู้ร่วมวิจัย)	
วัน เดือน ปีเกิด	16 สิงหาคม 2531	
สถานที่เกิด	จังหวัดขอนแก่น	
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	59/4 หมู่ 9 ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 4000	
ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์ (พนักงานมหาวิทยาลัย)	
หน่วยงาน	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร 168 ถนนศรีอยุธยา แขวงวชิรพยาบาล เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300	
ประวัติการศึกษา	2560 สศ.ม. (สถาปัตยกรรม)	มหาวิทยาลัยศิลปากร
	2555 สศ.บ. (สถาปัตยกรรม)	มหาวิทยาลัยศิลปากร

ชื่อ - สกุล	ปริญัน บานชื่น (หัวหน้าโครงการวิจัย)	
วัน เดือน ปีเกิด	24 สิงหาคม 2531	
สถานที่เกิด	จังหวัดราชบุรี	
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	271 ตำบลอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม 75110	
ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์ (พนักงานมหาวิทยาลัย)	
หน่วยงาน	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร 168 ถนนศรีอยุธยา แขวงวชิรพยาบาล เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300	
ประวัติการศึกษา	2559 สศ.ม. (สถาปัตยกรรม)	มหาวิทยาลัยศิลปากร
	2555 สศ.บ. (สถาปัตยกรรมไทย)	มหาวิทยาลัยศิลปากร